

RATIONEL DETAILHANDEL

Af EJNAR LOMHOLT

I en Tid, hvor Arbejdsløshed og Rationalisering sætter Planøkonomien paa Dagsordenen, vil det være rimeligt at undersøge, hvorledes det store Spild i Fordelingsomkostningerne kan undgaas gennem rationel Detailhandel. Hvorledes man ad denne Vej kan nedsætte Detailpriserne, Leveomkostningerne og dermed Produktionsomkostningerne, forøge Afsætningen saavel i Indland som i Udland, forøge Produktionen og den produktive Beskæftigelse.

Den nuværende Detailavance udgør 50 til 100 pCt. af Forbrugsvarernes Produktionspris, mens den ved rationel Detailhandel kun bør udgøre en lille Brøkdel af Produktionsprisen. Ifølge Sagens Natur skulde den fri Konkurrence have let ved at formindske en høj Handelsavance; naar denne dog fortsat opretholdes, maa det skyldes faktiske Hindringer, som svækker Konkurrencen i væsentlig Grad.

I Almindelighed opnaar Detailhandleren kun en rimelig Nettoavance paa sin Omsætning og en rimelig Profit paa sin Kapital; hans Omkostninger svarer til den høje Bruttoavance.

Aarsagen er i første Række det store Antal Forretninger, som bevirker en meget ringe Kapacitetsudnyttelse; Lokaler og Personale maa svare til den kortvarige Fuldbeskæftigelse, som indtræder enten i Dagens eller Ugens Løb, som Regel det sidste; Kundene er vant til at blive ekspederet omgaaende. Paa Grund af de mange Forretninger er der kort Afstand til nærmeste Forretning, og Antallet af smaa Indkøb er derfor stort; disse Indkøb giver som Regel Tab, naar man tager Hensyn til Ekspeditionstid, Indpakning etc.; paa den anden Side er de lønnende, driftsøkonomisk set, fordi Personalet har Overflod af »Tid«.

Lageret maa omfatte en Mangfoldighed af Varearter og Kvaliteter, fordi Forbrugsvarerne ofte produceres i et Utal af Kvaliteter, som uden Forringelse af Udvalget kunde indskrænkes til et langt

ringere Antal, og Detailhandleren kunde i saa Fald formindske sit Lager betydeligt.

Den høje Bruttoavance gør det muligt for smaa Forretninger at skaffe sig en lille Omsætning i Nabolaget, fordi Kunderne lige saa godt kan købe kurante Varer i den nærmeste Butik til samme Pris som i den større, men fjernere beliggende Forretning. Detailomsætningen udstykses derfor i højere Grad, end den fra et driftsøkonomisk Synspunkt burde. Den lille Forretnings Husleje er en Del af Boliglejen og derfor ret lav, dens Lager kun det strengt nødvendige, de kurante Varer, mens den større Forretning maa føre et komplet Lager. Den lille Forretnings Indehaver bruger overflødig Tid til sin Virksomhed og forlanger derfor kun en ringe Timebetaling, han udøver her en Smudskonkurrence overfor den egentlige Detailhandler. Og den lille Forretning kan drives uden faglig Dygtighed, fordi det kun drejer sig om faa Varer med faste Priser i Engros- og Detailhandel, mens den store Forretning kræver Sagkundskab baade ved Indkøb, Salg og Drift.

Vil man derfor løse Detailhandelsproblemet rationelt, maa man skaffe Betingelser for at gennemføre sund Driftsøkonomi; kun derved kan Detailhandleren nedsætte Priserne og stadig opnaa rimelig Avance paa Omsætning og Kapital, og kun derved kan Samfundet undgaa det store Spild i Fordelingsomkostninger.

De driftsøkonomiske Fordele ved Stordrift kan kort angives paa følgende Maade:

1. Større Sagkundskab i Ledelsen.
2. Større Indkøb, lavere Indkøbspriser.
3. Mindre Lager i Forhold til Omsætningen, mindre samlet Risiko paa Lageret under skiftende Konjunkturer, mindre Kapital, mindre Renteudgifter.
4. Bedre Udnyttelse af Butiksareal i Forhold til Kundeantal, mindre Facadelinie i Forhold til Butiksareal (lavere Husleje pr. m² for samme Beliggenhed).
5. Større Omsætning pr. beskæftiget Person, lavere Lønningsudgifter i Forhold til Omsætningen.
6. Færre Forretninger medfører større Afstand for Kunderne, hvorved Antallet af Smaa-indkøb, som er lidet rentable, vil aftage.

Betrakter man de statistiske Oplysninger, som Erhvervstællingen i 1935 giver om Detailhandelen, finder man tydeligt Udtryk for stigende Effektivitet, naar Forretningens Omsætning vokser:

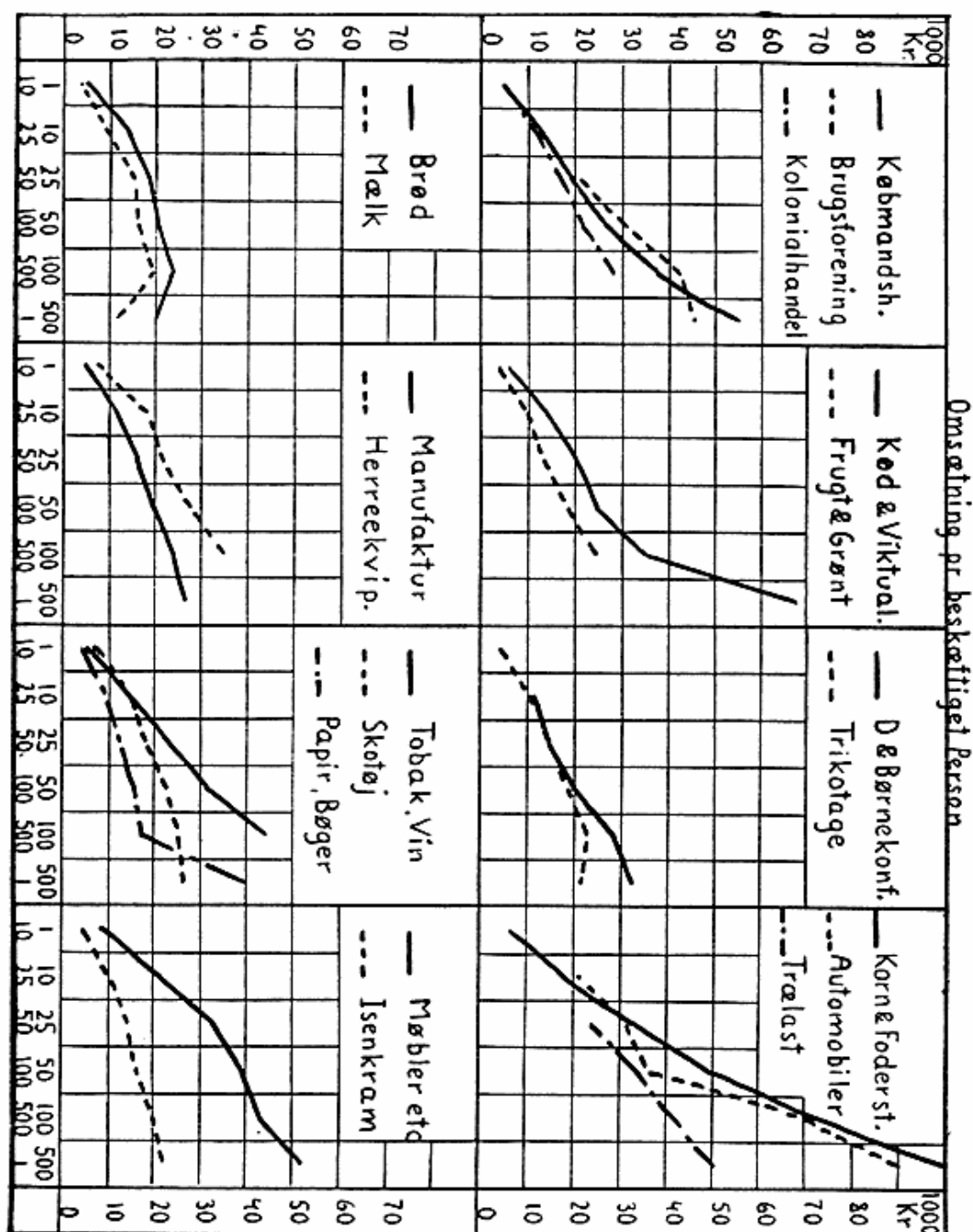
Omsætning pr. beskæftiget Person.

Omsætningens Størrelse	Total	Hovedstaden	Provinsbyerne	Landdistrikterne	Nærings- og Nydelsesmidler	Beklædning	Bygningsartikler	Møbler o. l.	Husgeraad	Andre Art. til personligt Brug	Befordringsmidler	Andre Art. til er- hvervsmæssigt Brug	Øvrige
Kr.				(1.000 Kr.)									
— 5,000	2,8	2,7	2,5	3,0	2,4	3,2	3,7	3,5	3,2	2,2	4,5	4,0	1,9
5— 10,000	6,9	6,3	6,3	7,7	6,3	7,1	8,3	8,5	7,2	5,3	12,0	9,2	6,8
10— 25,000	12,0	11,3	11,0	13,9	11,7	11,8	14,4	15,9	11,4	8,8	17,3	14,7	16,0
25— 50,000	17,6	16,6	16,5	20,5	17,7	16,6	18,3	25,0	15,1	12,6	23,9	23,0	—
50—100,000	22,8	21,3	20,0	28,5	23,3	21,2	24,0	33,5	16,7	15,8	31,2	26,8	—
1—200,000	29,1	25,8	24,2	39,8	30,8	25,2	31,4	41,0	17,5	18,2	46,5	40,2	—
2—500,000	36,8	29,9	37,2	58,2	43,4	27,4	37,4	30,7	24,4	16,6	74,5	40,0	—
1/2—1 Mill.	43,7				50,4	29,8	55,2	50,8	24,0	35,0	89,0	—	—
1—10 -	33,7				27,7	30,0	50,0	—	24,2	—	92,0	—	—
10 Mill. (og derover)	25,2				—	25,2	—	—	—	—	—	—	—
Total	19,4	19,2	18,3	21,1	19,2	20,0	25,0	21,3	14,5	11,9	36,7	21,3	12,1

Tallene gælder Landsdelene samt de 8 Hovedgrupper, hvori Detailhandelen er inddelt, og Omsætningen pr. Person omfatter saavel Indehaver som andre Personer, beskæftiget i Forretningen. Gennemsnittet er kun udregnet for de Grupper, hvor det samlede Personantal udgør mindst 100.

Med faa Undtagelse er Omsætningen pr. Person stigende med Omsætningens Størrelse. For hele Landet er Stigningen c. 200 pCt. for de store Forretninger (over 200.000 Kr.), sammenlignet med de smaa (10—25.000 Kr.); for Landdistrikterne er Stigningen størst (320 pCt.) mod kun 165 pCt. for Hovedstaden; naar Provinsbyerne har en større Stigning end Hovedstaden, nemlig 240 pCt., skyldes det alene Forretninger med mere end 200.000 Kr. i Omsætning, da Gennemsnitstallene omtrent er ens for Hovedstad og Provinsbyer i de øvrige Grupper; for Landdistrikterne er Gennemsnitstallene 10—100 pCt. større end de tilsvarende Tal for Hovedstaden, stigende med Omsætningens Størrelse. Aarsagen til denne Forskel mellem By og Land er de særlige Varegrupper, navnlig Korn og Foderstoffer, som præger Detailhandelen paa Landet i Modsætning til Byerne.

For Hovedbrancherne i Detailhandelen kulminerer Omsætningen pr. Person i de fleste Tilfælde for Forretninger med Omsætning mellem 1/2 og 1 Mill.; den er størst for Befordringsmidler (herunder Automobiler) 89.000 Kr. (dog 92.000 Kr. for 1—10 Mill. Kr. Omsætning), dernæst kommer Bygningsartikler med 55.000 Kr.,

Møbler o. l. og Næringsmidler med c. 50.000 Kr., derefter væsentligt lavere: 35.000 Kr. for andre Artikler til personligt Brug, 30.000 Kr. for Beklædning og endelig 24.000 Kr. for Husgeraad; for andre Artikler til erhvervsmæssigt Brug er Gennemsnittet 40.000 Kr. for Gruppen 2—500.000 Kr.

For Forretninger med mere end 1 Mill. Kr. i Omsætning falder Omsætningen pr. Person for Næringsmidler, Beklædning og Bygningsartikler. For Næringsmidler skyldes det de store Mejerier, og Aarsagen er det store Personale til Fordeling, Mælkekuske og deres Assistenten. For Beklædning er det Magasinerne; et Magasin er som en Samling Specialforretninger i samme Bygning, hvor Personalet er fordelt i de forskellige Forretninger og derfor ikke udnyttes saa effektivt som i den mindre Forretning, hvor enhver Ekspedient kan sælge af samtlige Varer i Forretningen; Magasinet lider af mangelfuld Udnyttelse af Personalekapacitet saavel som af Lokalekapacitet.

Undersøger man de 19 største Forretningstyper, som hver har en samlet Omsætning, der overstiger 40 Mill. Kr., er deres samlede Omsætning 2,410 Mill. Kr. eller $\frac{4}{5}$ af den samlede Detailomsætning. For samtlige Forretningstyper er der Stigning i Gennemsnittet lige til Gruppen 100—500.000 Kr. (jfr. Kortet), og Stigningen fortsætter i den følgende Gruppe (over $\frac{1}{2}$ Mill. Kr.) undtagen for Trikotage- Brød- og Mælkeforretninger; Nedgangen er dog kun betydelig for Mælkeforretninger (jfr. ovenfor). Regner man Forretninger med 10—25.000 Kr. i Omsætning for de typiske smaa Forretninger og sammenligner dem med de større Forretninger (100—500.000 Kr.), stiger Omsætningen pr. Person med følgende Procenter, som er ordnet efter Størrelse:

Stigningsprocenter:

Korn og Foderstoffer	300
Automobiler	230
Tobak, Vin	216
Købmandshandel	202
Kød & Viktualier	154
Dame- & Børnekonfektion	154
Frugt & Grønt	147
Kolonialvarer	145
Trælast, Tømmer etc.	134
Trikotage	122
Manufaktur	108
Møbler o. l.	107
Mælk	103
Isenkram	102
Papir, Bøger etc.	94
Herreekviperings	89
Skotøj	71
Brød	66
Samlet Detailhandel	167

For Brugsforeninger, hvor kun Forretninger med mindst 25.000 Kr. i Omsætning er af Betydning, udgør Stigningen fra Gruppen 25—50.000 til Gruppen 100—500.000 102 pCt. eller det samme som for Købmandshandel (100 pCt.), mens Kolonialforretninger kun har en Stigning paa 64 pCt. for de tilsvarende Grupper.

Som Helhed kan man fastslaa betydelig Fremgang i Effektiviteten (Kapacitetsudnyttelsen), naar Omsætningen stiger.

I hvor høj Grad de mindre Forretninger dominerer indenfor Landsdelene og indenfor de vigtigste Forretningsgrene, fremgaar af følgende Tabel, hvor Brancherne er ordnet efter Omsætningsprocentens Størrelse:

Forretninger med højst 50,000 Kr. Omsætning i pCt. af samtlige Forretninger				
	Samlet Omsætning Mill. Kr.	Antal pCt.	Personale pCt.	Omsætning pCt.
Samlet Detailhandel	2.989	82	57	35
Hovedstaden	1.018	79	50	33
Provinsbyerne	1.041	81	55	34
Landdistrikterne	930	84	66	40
Brugsforeninger	259	7	4	2
Trælast, Tømmer.....	68	51	16	7
Automobiler	89	62	22	7
Dame- & Børnekonfektion..	40	55	19	8
Manufaktur	271	61	19	11
Korn & Foderstoffer	110	55	34	14
Herreekviperings	67	60	29	18
Isenkram	53	61	31	22
Købmandshandel	334	73	52	31
Papir, Bøger etc.....	50	76	51	34
Skotøj	55	86	50	35
Møbler	67	82	55	38
Kød & Viktualier.....	214	80	60	42
Trikotage	50	89	69	50
Kolonialvarer	245	81	66	53
Brød	167	86	66	56
Mælk	115	93	70	63
Tobak, Vin	92	94	88	74
Frugt, Grønt.....	64	94	88	77

For hele Landet udgør de mindre Forretninger (under 50.000 Kr.) 82 pCt. af samtlige Forretninger; de har 57 pCt. af den samlede Personel, men kun 35 pCt. af den samlede Omsætning. Indenfor Landsdelene har som ventet de mindre Forretninger størst Betyd-

ning paa Landet og mindst i Hovedstaden, men Forskellen mellem Landsdelene er størst for Personellet og mindst for Antallet af Forretninger; dog har som tidligere anført Landdistrikterne den største Omsætning pr. beskæftiget Person. Den relativt gunstige Stilling for Landdistrikterne skyldes i væsentlig Grad Brugsforeningerne, som kun har faa Forretninger med Omsætning under 50.000 Kr.

De mindre Forretninger udgør for Brugsforeningerne kun 7 pCt. efter Antal, 4 pCt. efter Personel og 2 pCt. efter Omsætning; for Købmandshandel er de tilsvarende Procenter meget større, nemlig henholdsvis 73, 52 og 31 pCt. og for Kolonialforretninger endnu større, 81, 66 og 53 pCt.; denne Gruppe overgaas kun af Handelen med Brød, Mælk, Tobak, Vin samt Frugt & Grønt, der udviser de højeste Procenter blandt de anførte Forretningsgrene.

Udviklingen fra 1925 til 1935 viser ikke virkelige Fremskridt i Retning af Stordrift. Detailomsætningen i 1924 (Erhvervstællingen i 1925) var 4.204 Mill. Kr., men kun 2.989 Mill. Kr. i 1934 (Erhvervstællingen i 1935), altsaa en Nedgang paa 29 pCt., mens Prisfaldet iflg. Detailpristallet kun er 23 pCt.; tager man alene følgende to Grupper af Detailpristallet, nemlig Fødevarer og Klæder, Fodtøj og Vask er Nedgangen 35 pCt.; da Engrospriserne samtidig er faldet c. 40 pCt., vil det være rigtigt at anslaa Detailprisfaldet til c. 30 pCt., hvilket vil sige, at Detailomsætningen skulde være omtrent uforandret i Mængde, skønt Befolkningen i samme Tidsrum er vokset c. 8 pCt. Udviklingen er højst forskellig for de 8 Hovedgrupper:

Stigning i Omsætningen fra 1924 til 1934:

	Omsætning i 1934	Nedgang pCt.
Nærings- og Nydelsesmidler.....	1784 Mill. Kr.	33
Beklædning	561 —	18
Bygningsartikler	134 —	45
Møbler o. l., Indbo	96 —	5
Husgeraad	126 —	14
Andre Art. til pers. Brug	76 —	7
Befordringsmidler	120 —	2
Andre Art., væsentl. erhvervsm.	80 —	47
Detailhandel iøvrigt	12 —	40
Total....	2989 Mill. Kr.	29

Nedgangen er mindst for Befordringsmidler (2 pCt.) og størst for Bygningsartikler m. fl. (c. 45 pCt.). Man maa derfor nøjes med det summarisk ansatte Prisfald (30 pCt.).

For Landsdelene er Stigningen følgende:

	Antal Forretninger pCt.	Samlet Personel pCt.	Omsætning Mill. Kr. pCt.
Hovedstaden	18	37	÷ 17
Provinsbyerne	22	32	÷ 36
Landdistrikter	21	35	÷ 32
Total....	20	34	÷ 29

Mens Personantallet er steget med c. $\frac{1}{3}$ i hver Landsdel, er Antallet af Forretninger kun steget med c. $\frac{1}{5}$, altsaa tilsyneladende en Forskydning henimod større Forretninger, navnlig i Hovedstaden og Landdistrikterne. Men idet vi regner med et Prisfald paa c. 30 pCt., er der Nedgang overalt for den omsatte Varemengde pr. beskæftiget Person, nemlig 13, 31 og 28 pCt., henholdsvis for Hovedstaden, Provinsbyerne og Landdistrikterne; de tilsvarende Procenter for omsat Varemengde pr. Forretning viser kun Nedgang for Provinsbyer (25 pCt.) og Landdistrikter (20 pCt.), mens Tallet for Hovedstaden er uforandret. Bedømt i Forhold til Folke- mængden er der Tilbagegang overalt, i 1925 var der 53 Personer pr. Forretning i hele Landet mod kun 47 i 1935, for Hovedstaden er Tallene 41 og 40, for Provinsbyerne 35 og 33 og for Landdistrik-terne 76 og 64 Personer.

Endelig kan man beregne, hvorledes Antallet af Forretninger i 1925 vil fordele sig, naar man anvender samme Gruppering som i 1935, d. v. s. at en Forretning med 10.000 Kr.s Omsætning i 1934 svarer til en Forretning med 14.300 Kr.s Omsætning i 1924 og saa fremdeles:

Omsætningens Størrelse (1934 Værdi)	Antal Forretninger		Stigning pCt.	Procentfordeling		
	1925 (beregnet)	1935		1925	1935	
under 5.000 Kr.	9.400	12.800	3.400	36	14,4	16,3
5— 10.000 »	9.000	10.900	1.800	20	14,0	13,9
10— 25.000 »	19.300	24.200	4.900	25	29,7	31,0
25— 50.000 »	14.400	16.000	1.600	11	22,2	20,5
50—100.000 »	8.300	8.700	400	5	12,8	11,1
over 100.000 »	4.500	5.600	1.100	25	6,9	7,2
Total....	65.000	78.200	13.200	20	100,0	100,0

Omtrent $\frac{3}{4}$ af Tilvæksten i Forretningsantallet falder paa de smaa Forretninger med en Omsætning paa højst 25.000 Kr. De mindste Forretninger er steget mest, nemlig 36 pCt., de to følgende Grupper 20—25 pCt. eller det samme som de store Forretninger

(25 pCt.), mens Middelgrupperne har den mindste Stigning, 11 og 5 pCt. Virkningerne af denne uensartede Stigning fremgaar af Procentfordelingerne; Antallet af Forretninger, hvis Omsætning er under 50.000 Kr., udgør i 1925, naar Prisforskellen elimineres, 80,3 pCt. mod 81,7 pCt. i 1935, altsaa en Forskydning i ugunstig Retning.

Den fri Konkurrence er saaledes endnu ikke istand til at fremme en Udvikling henimod Stordriften. Det vil derfor være en naturlig Opgave for Lovgivningen at gribe ind paa dette Felt, hvis man vil undgaa det store Spild i Fordelingsomkostningerne. Til dette Maal findes adskillige Veje. Blandt de mindre Reformere er Til-ladelsen til Kædeforretninger o. l., som paa Grund af deres betyde-lige Konkurrenceevne bekæmpes af den nuværende Detailhandler-stand. De store Kædeforretninger har ikke blot Fordelen af fælles Indkøb i store Partier, men tillige mere rationelle Driftsmetoder etc. Brugsforeningerne, som gennem Fællesforeninger er en Art Kædeforretninger, har forøget deres Andel af den samlede Detail-omsætning fra 7,1 pCt. i 1925 til 8,7 pCt. i 1935. Men en virkelig omfattende Indgriben maa have større Midler. Den simpleste Maade er direkte at begrænse Tilgangen, saa Antallet af bestaa-ende Forretninger automatisk formindskes, og Omsætningen pr. Forretning derved forøges. Man kan anvende et Bevillingssystem, hvor der kun udstedes et bestemt Antal ny Næringsbeviser i Aarets Løb, men det vil være vanskeligt at finde et tilfredsstillende Grund-lag for Fordelingen. En mere rationel Maade kan skitseres i føl-gende Hovedpunkter. Man fastholder den nuværende fri Adgang til at drive Forretning, dog kræves i Fremtiden fornøden faglig Uddannelse for at sikre Sagkundskab og for at begrænse Tilgan-gen. Samtidig indføres en Omsætningsskat paa f. Eks. 3 pCt., dog saaledes at ny Detailhandlere skal svare et Minimumsbeløb, f. Eks. 2.500 Kr. aarlig i Skat uden Hensyn til Omsætningens Størrelse; i saa Fald vil kun ny Detailhandlere, hvis Omsætning overstiger 85.000 Kr., slippe med at betale 3 pCt. af Omsætningen, mens Skatteprocenten for ny Detailhandlere, som har en mindre Om-sætning, vil stige, jo mindre Omsætningen er; for 50.000 Kr. bliver den 5 pCt., for 25.000 Kr. 10 pCt. og forøger derved Omkostningerne meget betydeligt. For Detailhandlere, som driver Forretning ved Lovens Ikrafttræden, skal Bestemmelsen om Minimumsbeløb ikke gælde; kun hvis Forretningen drives af Selskaber eller Brugsfor-eninge og da kun efter en vis Tidsfrist.

Følgen af en saadan Reform vil være en gradvis Udskillelse af smaa Forretninger, efterhaanden som Indehaverne dør eller af anden Grund ophører at drive Forretning.

Efterspørgselen efter mindre Forretninger vil blive ringe, og Afstaaelsessummen for disse formindskes i Forhold til det udkrævede Minimumsbeløb i Skat. Paa den anden Side vil Nedgangen i Forretningsantallet give driftige Detailhandlere gode Chancer for at forøge deres Omsætning.

Minimumsbeløbet for Skatten bør af Hensyn til de smaa Provinsbyer variere med Folketallet i Kommunerne, eventuelt helt bortfalde i de Landkommuner, hvor Folketallet ikke overstiger et vist Maksimum. Hvis man nøjes med en fast Afgift for hver Forretning, vil det favorisere de store Forretninger, idet Afgiften vil udgøre en stadig faldende Procent, naar Omsætningen stiger over 85.000 Kr., og derved give disse Forretninger en Ekstraprofit paa Statskassens Regning.

Ved at supplere den ordinære Afgift med Ekstraafgifter kan man variere denne Beskatning efter Varernes Art uden at ændre Reglen om Minimumsbeløbet, som gælder den ordinære Afgift.

For de Forretninger, hvor man forhandler daglige Fornødenheder som Brød og Mælk, vil antagelig en særlig Ordning være paa krævet, som formindsker de høje Fordelingsomkostninger uden at gøre Afstanden til nærmeste Forretning for stor.

Vil det nu være rimeligt at indføre en Omsætningsafgift blot for at rationalisere Detailhandelen? Flere Grunde taler til Fordel for en Omsætningsskat, hvis den anvendes til Afhjælpning af Arbejdsløshed, idet den da direkte flytter Forbruget fra de Personer, som har Indtægt, til dem, som paa Grund af Arbejdsløshed ingen har, ved at give dem Arbejde og derigennem Købekraft. Lempelser i Indkomstskatten for de mindre Indtægter vil formindske Byrden for disse Befolkningsgrupper. En anden gunstig Virkning af Omsætningsskatten er det Pres, den udøver paa Detailhandelen i Retning af Prisnedsættelse. I samme Grad som Rationaliseringen skrider frem og forøger Fortjenesten gennem lavere Omkostninger i Forhold til Omsætningen, kan de større Forretninger uden Vanskelighed øge deres Omsætning gennem Prisnedsættelse. Herved fjernes efterhaanden den Prisforhøjelse og Nedgang i Omsætningen, som Omsætningsskatten har foraarsaget. En almindelig Omsætningsskat vil særlig ramme Luksusvarer for det brede Forbrug, fordi Udgiften til Nødvendighedsvarer øges og derved levner en mindre Del af Indtægten til Luksusvarer. Derimod vil Virkningen

paa de Riges Luksusvarer, hvor Handelens Avance er særlig stor, kun være af Betydning, hvis Skatten er høj, og i saa Fald vil Skatten dels indskrænke Forbruget af disse Varer, dels formindske de Riges Opsparing, som i særlig Grad skyldes den ringe Grænsenytte, deres Indtægter har; Opsparing betyder for dem ikke noget egentligt Afsavn i Forbruget; en Omsætningsafgift paa 3 pCt. vil kun have ringe Virkning paa de Riges Forbrug og Opsparing.

For at belyse Virkningerne af en saadan Ordning paa længere Sigt, har vi paa Grundlag af de foreliggende Tal fra Erhvervstællingen i 1935 foretaget en summarisk Beregning for Hovedstaden og Provinsbyerne. Forretninger med en Omsætning paa højst 50.000 Kr. har i Byerne haft en samlet Omsætning paa 685 Mill. Kr., som nu fordeles forholdsmæssigt paa Forretninger med en Omsætning paa mere end 50.000 Kr. Forhøjelsen foretages ved simpelt hen at forøge samtlige Tal for Hovedstadens større Forretninger med 48 pCt. og de tilsvarende Tal for Provinsbyerne med 51,8 pCt.

Forretninger i Hovedstaden og Provinsbyerne.

Omsætningsens Størrelse	Antal		Personel		Omsætning (Mill. Kr.)	
	Nuv.	Beregn.	Nuv.	Beregn.	Nuv.	Beregn.
under 5,000 Kr. H.	1821		1833		5	
	P. 3972		3953		10	
5— 10,000 - H.	2193		2538		16	
	P. 3633		4162		26	
10— 25,000 - H.	6994		10512		118	
	P. 8311		12343		136	
25— 50,000 - H.	5467		11497		191	
	P. 5283		11097		183	
50—100,000 - H.	2917	4320	9405	13900	200	296
	P. 2889	4380	9839	14900	197	298
1—200,000 - H.	1036	1530	5399	8000	139	206
	P. 1261	1910	7077	10700	171	260
over 200,000 - H.	512	760	11683	17300	349	517
	P. 784	1190	8574	13000	318	482
Total...	47073	14090	109912	77800	2059	2059

I Praxis vil Stordriften sikkert medføre en større Forskydning mod de store Forretninger (o. 200.000 Kr.) end i den nuværende Fordeling.

Efter den beregnede Indskrænkning vil der være 128 Personer pr. Forretning i Hovedstaden mod tidligere 40, og 116 Personer pr. Forretning i Provinsbyerne mod tidligere 33. Byerne vil saaledes vedblivende være vel forsynede med Forretninger. Og dog bliver

Personellet formindsket med 32.100 Personer eller 30 pCt., nemlig 26 pCt. for Hovedstaden og 32 pCt. for Provinsbyerne. Antallet af Forretninger indskrænkes samtidig med 33.000 eller 70 pCt., nemlig 69 pCt. for Hovedstaden og 72 pCt. for Provinsbyerne.

Selvom Beregningen er summarisk, giver den dog et tydeligt Billede af Forskellen mellem den nuværende Organisation af Detailhandelen og den formaalstjenlige Stordrift. Nedgangen vil hovedsagelig ramme de mange smaa Specialforretninger samt de Forretninger, hvis Varer kun sjældent købes af den enkelte Kunde. For hele Landet udgør Forretninger, som ikke handler med Livsfornødenheder, ialt 41.000, heraf 34.000 mindre Forretninger (u. 50.000 Kr.); de Forretninger, som ikke er medregnet heri, er: Købmandshandel, Brugsforeninger, Kolonialhandel, Handel med Kød & Viktualier, Fisk, Vildt, Fjerkræ, Frugt & Grønt samt Mælk og Brød eller tilsammen 37.000 Forretninger, hvoraf 30.000 er mindre Forretninger.

For skønsmæssigt at anslaa, hvor store Besparelser og dermed Prisnedsættelser, der kan opnaas gennem Stordrift i Handelen, kan man tage Brugsforeningernes Resultater som Grundlag. I 1938 var deres samlede Omsætning 331 Mill. Kr., fordelt paa 1803 Foreninger, altsaa gennemsnitlig 185.000 Kr. pr. Forening, Bruttoavancen udgjorde 17 pCt. af Omsætningen, Omkostninger (inkl. Afskrivninger) 9,3 pCt., og Nettofortjenesten følgelig 7,7 pCt. eller 25,6 Mill. Kr.; af Overskudet udbetaltes 22,2 Mill. Kr. til Medlemmerne i Forhold til deres Indkøb. Brugsforeningernes Rentabilitet er saaledes tilfredsstillende, selvom Bruttoavancen kun er 17 pCt.

Ifølge driftsstatistiske Undersøgelser, foretaget af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, vedrørende Handel med Viktualier, Frugt og Grønt samt Kolonialvarer¹⁾, udgør Nettofortjenesten i Almindelighed 6—8 pCt. af Salget; Omkostningsprocenterne (excl. Lønninger til fremmed Hjælp) falder med stigende Omsætning:

	Mindre Forretninger		Større Forretninger	
	Omsætning	Omkostning	Omsætning	Omkostning
	pr. Forretning		pr. Forretning	
	Kr.	pCt.	Kr.	pCt.
Kolonialvarer	28.200	10,3	149.700	7,4
Viktualier	23.400	12,8	159.000	8,2
Frugt & Grønt	20.500	10,4	95.200	7,6

¹⁾ Jfr. Nat. Tidsskrift 1935 og 1937 samt C. Lind: »Kolonialbranchen i Hovedstaden«.

Omkostningsprocenten (excl. Lønninger) falder saaledes med omtrent en Trediedel, naar Omsætningen stiger fra c. 25.000 Kr. til c. 135.000 Kr. For Lønningernes Vedkommende, heri Indehavernes Løn, kan man regne, at Procenten falder til c. Halvdelen, da Omsætningen pr. beskæftiget Person forøges med c. 170 pCt. (jfr. foran). Ved Gennemførelse af rationel Stordrift vil en Reduktion paa 50 pCt. af den samlede Omkostningsprocent være sandsynlig; med Brugsforeningernes Omkostning som Norm (c. 9 pCt.) betyder det en Nedgang fra c. 18 pCt. til c. 9 pCt. Da endvidere Avancen i Detailhandelen (bortset fra Brugsforeningerne) varierer mellem 25 og 40 pCt. af Detailsalgsprisen, sammenlignet med 17 pCt. for Brugsforeningerne, vil det være rimeligt at anslaa Besparelser gennem rationel Stordrift til mindst 10 pCt. af Omsætningen. For en Omsætning paa 2.730 Mill. Kr. (excl. Brugsforeninger) bliver det ca. 275 Mill. Kr. Berettigelsen af dette Skøn fremgaar tillige af Effektiviteten indenfor de større Forretninger (Omsætning over 50.000 Kr.), idet Omsætningen pr. beskæftiget Person for disse Forretninger er følgende: Brugsforeninger 39.700 Kr., Købmandshandel 35.700 Kr., Kolonialhandel 23.900 Kr., Brød- og Mælkeforretninger 17.900 Kr., øvrige Detailhandel 28.600 Kr. Indenfor Købmands- og Kolonialhandel kan man vente omtrent samme Effektivitet som for Brugsforeninger, fordi Omsætningen bestaar af de samme Varer, for Brød- og Mælkeforretninger kan der opnaas betydelige Besparelser i de nuværende meget høje Omkostninger, og endelig viser den øvrige Detailhandel omtrent samme Effektivitet som Købmands- og Kolonialhandel. Nettoavancen i de store Forretninger maa utvivlsomt være meget betydelig med de nuværende Detailavancer. Besparelsen er reel, fordi det store Spild i Fordelingsomkostningerne bestaar i, at Tusinder af Menneskers Arbejdskraft og Tusinder af Lokaler kun udnyttes i ringe Grad; det svarer til, at Industrien skulde anvende 50 pCt. flere Arbejdere, end den har Brug for, at Lokalerne skulde være dobbelt saa store som de Lokaler, Produktionen faktisk kræver.

Den sociale Værdi af de smaa Forretninger, som giver let Adgang for almindelige Mennesker til at tjene en beskeden Indtægt, er nærmest negativ. Dels fordi saa mange Fallitter indtræffer mellem ufaglærte Detailhandlere, dels fordi det sker paa Bekostning af samtlige Forbrugere, som maa betale de store Fordelingsomkostninger, den høje Detailavance, som er Forudsætningen for de smaa Forretningers Eksistens.

Paa den anden Side vil Virkningen af Stordrift være, at mange

Personer maa beskæftiges paa anden Maade. Ifølge ovenstaaende Beregning for Byerne er Tallet anslaaet til 32.000, ligesom Antallet af Butikker formindskes med 33.000, selv om de 4.700 ny Butikker er større end de 37.700, som bliver ledige. Forskydningen vil ske gradvis over en Aarrække. Men den overflødige Arbejdskraft fra Handelen forener sig med en lignende Gruppe fra Industrien, som ligeledes udskilles paa Grund af Rationalisering. For Industrien er dette dog kun Tilfældet i Forhold til den producerede Varemængde, mens ny Industrier og Udvidelse af den gamle kan optage en væsentlig Del af dette Overskud paa Arbejdskraft, om ikke den hele. I hvor høj Grad disse Faktorer vil afbalancere hinanden, kan ikke afgøres paa Forhaand, men Samfundspolitikken maa i stigende Grad fremme denne Udvikling, og til dette Brug kan den foreslaaede Omsætningsskat yde c. 90 Mill. Kr. aarlig, beregnet til 3 pCt. af Detailomsætningen i 1935.

Men især vil den betydelige Nedgang i Fordelingsomkostningerne og dermed i Detailpriserne være virkningsfuld. For de produktive Erhverv betyder det lavere Produktionsomkostninger (højere Realløn), større Afsætning i Indland og Udland og dermed væsentlig større Beskæftigelse.

For Huslejen og dermed Ejendomspriserne vil de færre Butikker bevirke, at Grundrenten falder i de indre Kvarterer i Byerne og dermed Boliglejen, mens denne vil stige lidt i Udkanten af Byen, hvor den samlede Husleje for Ejendommen næsten udelukkende bestemmes af Byggeomkostningerne, og Bortfaldet af Butiksleje vil medføre en mindre Forhøjelse af Boliglejen for at gøre Ejendommen rentabel. Et mindre Behov for Butikslokaler gør det fornødne Byggeri mindre og frigør tidligere Butikslokaler til Boligbrug.

Endelig vil Nedgangen i den samlede Lagerbeholdning for Detailhandelen frigøre Kapital til andre Formaaler.

Prisaftaler, Sammenslutning i Kædeforretninger, Industriens Udvikling af egne Udsalg vil tiltage, naar Stordriften trænger igennem. Spørgsmaalet er derfor, om Nedgangen i Omkostninger vil omsætte sig i Prisnedsættelse, eller tværtimod Koncentrationen vil medføre yderligere Prisforhøjelser. Som Middel til at fremtvinge Prisnedsættelser tjener den fri Adgang til at aabne ny Forretninger, en Mulighed, som udnyttes i samme Grad, som Rentabiliteten indenfor Detailhandelen stiger. Faren for, at Priskonkurrencen udebliver, og Antallet af Forretninger blot øges, er stærkt begrænset ved Minimumsafgiften, som i Procent af Omsætningen er stærkt

progressiv, naar Omsætningen falder under 85.000 Kr. (5 pCt. for 50.000 Kr., 10 pCt. for 25.000 Kr. o. s. fr.). De ny Forretninger kan kun opnaa Rentabilitet ved at tage den fornødne Omsætning fra andre Forretninger gennem Prisnedsættelser.

Endvidere vil Brugsforeningernes Prispolitik for almindelige Forbrugsvarer virke stærkt hæmmende, især da de utvivlsomt vil faa en væsentlig Del af den Omsætning, som de smaa Forretninger tidligere havde. Selvom Industrien gennem Aftaler med den private Detailhandel søger at modvirke Brugsforeningerne, kan disse gennem Fællesforeninger i stigende Grad selv optage Produktion af Forbrugsvarer; jo mere, des større Brugsforeningernes Omsætning er. Mens Brugsforeningernes driftsøkonomiske Styrke ligger i den faste Kundekreds og dermed faste Omsætning, har den private Detailhandel for de større Forretningers Vedkommende sikkert bedre indre Driftsøkonomi, og de kan derfor opnaa en rigelig Avance, selvom Brugsforeningernes Prispolitik medfører Prisnedsættelser.

Det er Samfundspolitikens Opgave at drage fuld Fordel af Stordriftens tekniske Overlegenhed og samtidig forhindre, at de store Virksomheder anvender deres økonomiske Magtstilling til at opnaa ublu Priser.
